

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

קדושת ארץ
ישראל דעולי בבל

- רלד -

נמסר בש"ק פרשת ניצבים וילך ה'תשע"א

עיצוב גרפי ועימוד: תמנתי עיצוב גרפי

בליל שבת פרשת וירא יחל השיעור בשעה 9:00 בערב
ויהיה בענין מצוה בו יותר מבשלוחו

בברכת שבת שלום,

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

קדושת ארץ ישראל דעולי בבל

שאבותיך [בכיבוש ראשון] לא היה עליהם עול מלכות, ואתה - אעפ"י שיש עליך עול מלכות. כלומר עדיפות וטובה יש לך בירושה שניה על פני ירושה ראשונה של אבותיך, שמועילה בה החזקה הגם שיש שם עול מלכות וליכא 'כיבוש'. והרי זו תוספת טובה שנאמרה בקידוש שני דוקא, ואם כן הרי נסתלקה קושית הכס"מ הלא גם בקדושה ראשונה איכא חזקה, כי היא גופא עדיפות וטובה יתירה שנתנה תורה בירושה שניה על פני הראשונה, שמועילה היא אף בלא כיבוש, משא"כ בפעם ראשונה לא סגי בלא כיבוש, ומשום כך כשבטל הכיבוש בטל הקידוש הראשון הגם שנשארה חזקה, ורק בירושה שניה ניתנה להם עדיפות מיוחדת דלסגי בחזקה.

ובזה ביאר הגר"ח נידון הפלוגתא בגמרא לענין סוריא אם כיבוש יחיד שמיה כיבוש אם לאו, וקיימא לן דלאו שמיה כיבוש. [רש"י (בגטין ח ובע"ז כא) פירש 'כיבוש יחיד' - שכבש דוד לצרכו ולא לצורך כלל-ישראל, וגם לא היו כל ישראל איתו. והתוס' מפרשים שכבשה לפני שהשלים כיבוש ארץ ישראל, וכדאמרינן בספרי (עקב) סמוך לפלטרין שלך לא כבשת ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובא. וכן הביא הרמב"ם טעם זה (ריש הל' תרומות)]. והקשה המשל"מ (תרומות סופ"א) הלא נידון הגמרא קאי על זמן התנאים והאמוראים, האם סוריא חייבת אז במצוות הארץ מהתורה או מדרבנן, ואם כן מה לי אם נתקדשה בימי דוד אם לאו, הלא קדושה ראשונה בין כה וכה בטלה ואנו צריכים לדון רק אם יש בסוריא קדושת עולי בבל, ומה נפשך, אם קידשו עולי בבל את סוריא - תתחייב בתרומות ומעשרות אף אם כיבוש יחיד דדוד לאו שמיה כיבוש, ואם עולי בבל לא קדשו את סוריא, לא תתחייב אף אם כיבוש יחיד דדוד שמיה כיבוש שהרי כבר בטל הכיבוש הראשון.

ותירץ הגר"ח לפי שיטת הרמב"ם שאמנם עולי בבל החזיקו בסוריא אך לא היה זה 'כיבוש' אלא חזקה ושייבה [וכדברי הכס"מ (שמיטה ויובל ד, כח) שלדעת הרמב"ם יתכן שקדשו עולי בבל מקומות בסוריא, דלא כמו שנקט הראב"ד שם שלא קדשו], והרי נתבאר שאין מועיל קידוש בהחזקה בלא כיבוש אלא בירושה שניה, משום 'והטיבך מאבתך', ואם כן שפיר נוגע לן טובא כיבוש דדוד, דאם שמיה כיבוש הרי אצל עולי בבל היתה סוריא 'ירושה שניה' ושפיר קידשו בהחזקה שם בלא כיבוש, אבל אם כיבוש יחיד דדוד לאו שמיה כיבוש הרי החזקה עולי בבל בסוריא אינה אלא 'ירושה ראשונה' ולא סגי בהחזקה ללא כיבוש, הלכך לא נתחייבה סוריא בתרו"מ אלא מדרבנן.

ונראה להוסיף נופך בהא דבירושה שניה סגי בחזקה שלא כבירושה ראשונה, עפ"י ד הגרא"ק (במשנת ר' אהרן זרעים ז), וכן ייסד הגר"ח בדעת הראב"ד. ונקדים מה שדברנו לא מכבר

א 'והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבתך וירשתה והיטבך והרבך מאבתך וגו'. ודרשו [מכפל לשון ירושה] בברייתא דסדר עולם (ומובא ביבמות פב) ירושה ראשונה ושניה יש להן ושלישית אין להן. ופרש"י ורוב הראשונים שקדושה ראשונה שנתקדשה ארץ ישראל על ידי עולי מצרים בטלה בחורבן הראשון אבל קדושה שניה של עולי בבל לא בטלה לעולם הלכך קדושה שלישית אין להם, שאין צורך לקדש שוב. והיא דעת ר' יוסי, אבל חכמים חולקים וסוברים שקדושה שניה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, שבטלה בחורבן השני.

ונחלקו הראשונים להלכה; דעת בעלי התוס', ספר התרומות (הל' ארץ ישראל) וסמ"ג שהלכה כחכמים שקדושה שניה בטלה, ועל כן בזמן הזה חיוב תרומות ומעשרות אינו אלא מדרבנן. ודעת הרמב"ם (תרומות א, ה; בית הבחירה ו, טז; בכורים ה, ה) והראב"ד (תרומות א, כו) כרבי יוסי דסדר עולם, שקדושה שניה של ארץ ישראל לא בטלה בחורבן. ולדברי הראב"ד חיוב תרו"מ בזמן הזה מדאורייתא. ואולם הרמב"ם, הגם שפסק כר' יוסי כתב שאין חיוב תרו"מ מדאורייתא מטעם אחר; משום שנאמר 'כי תבואו' - משמע ביאת כולכם, ובזמן עזרא לא עלו אלא מקצתם (כדאמרינן בכתובות כה). והראב"ד השיגו דהא לא כתיב 'כי תבאו' לענין תרומות ומעשרות.

נמצינו למדים שלש שיטות; להתוס' - תרומות ומעשרות מדאורייתא בימי בית שני, ומן החורבן מדרבנן שבטלה קדושת הארץ, להרמב"ם - אף בזמן בית שני החיוב מדרבנן משום חסרון 'ביאת כולכם', ולהראב"ד - אף לאחר החורבן החיוב מדאורייתא, דקדושה שניה לא בטלה ולא בעינן 'ביאת כולכם'.

וקודם שנבוא לתרץ טעמו של הרמב"ם מ'כי תבאו', נבאר את עיקר שיטתו דפסק כר' יוסי. הנה בטעמא דרבי יוסי לחלק בין קדושה ראשונה לקדושה שניה כתב הרמב"ם (בית הבחירה ו, טז) מפני שקדושה ראשונה של הארץ אינה אלא מפני הכיבוש וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ובטלה הקדושה, אבל עזרא לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה הלכך כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל הוא מקודש היום אעפ"י שנלקחה הארץ ממנו [שעליית עזרא היתה תחת רשיון כורש מלך פרס ולא בכיבוש, והקידוש היה על ידי החזקה וההתיישבות והרי הישוב לא בטל לגמרי אף בחורבן, הלכך לא בטלה קדושה זו]. והקשה הכס"מ, למה תיגרע קדושת עולי מצרים מעולי בבל והלא גם שם היתה חזקה וא"כ אף שבטל הכיבוש מ"מ תישאר הקדושה מצד החזקה כמו בקדושת עולי בבל.

ופירש הגר"ח (בסנטסיל גטין מז) עפ"י מה שהראה מקור לדברי הרמב"ם מהירושלמי (שביעית ו, א) דדריש סיפיה דהך קרא 'והיטבך והרבך מאבתך' - טובה יתירה לך מאבותיך,

והוסיף הגרא"ק שזה שמבואר בספרי (ס"פ עקב) שכל מקום שישראל כובשים בכיבוש רבים כדן, נעשה כארץ ישראל ומתחייב במצוות התלויות בארץ, לא רק שחלה באותו מקום קדושה התלויה בכיבוש אלא אף נעשה המקום חפצא ד'ארץ ישראל' ע"י הכיבוש, שחלה אותה קדושה יסודית שמכח קנין האבות [הגם ש'קדושת שכינה' ליתא אלא בעבר הירדן המערבי ולא בכל מקום שכבשו הרבים, כמבואר במק"א]. ונפקא מינה שאף אם ייבטל הכיבוש מאותו מקום, לא ייבטל ממנו תורת 'ארץ ישראל' לענין הקדושה היסודית שמחמת קנין ישראל.

ולפי זה יש להטעים דינא ד'זהטיבך' דמהני קידוש שני בלא כיבוש, שהואיל וכבר חל דין 'ארץ ישראל' על המקום שנכבש מקודם, על כן סגי בהחזקה וישוב בלא כיבוש ושלטון. נמצא מבואר עתה דדינא ד'זהטיבך והרבך מאבתין' אינו חילוק בין ירושה ראשונה לשניה גרידא, אלא ענינו הוא שכל שחלה תורת 'ארץ ישראל' על המקום מכח כיבוש רבים, שוב סגי בהתישבות ישראל והחזקתם באותו מקום לחלות קדושת המצוות התלויות בארץ, אף בלא כיבוש.

וכנזכר, עיקר יסוד זה כתב הגר"ח בשיטת הראב"ד, דהנה להראב"ד (שמיטה ויובל ד, כח) לא קידשו עולי בבל את סוריא, וקשה א"כ מה מהני דכיבוש יחיד דדוד שמייה כיבוש סו"ס קדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה ליכא בסוריא. ותירץ הגר"ח [וכ"כ הגרא"ק] דהנה הנידון בגמרא אם כיבוש יחיד שמייה כיבוש אם לאו, נסוב כלפי דין קנין הגוי להפקיע מקדושת הארץ, דאף דקיי"ל אין קנין לגוי להפקיע, זהו רק בארץ ישראל, אבל בסוריא כיון דכיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש - יש לו קנין להפקיע ממצוות התלויות בארץ. ולכאורה החילוק הוא דבא"י שיש קדושה מדאורייתא מכח הכיבוש, לא מהני קנין הגוי להפקיע, משא"כ בסוריא דאינו אלא מדרבנן כיון דכיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש, מהני קנינו להפקיע. וכן נקט בספר התרומה, ולפי זה חידש קולא שגם בזמן הזה שחיוב תו"מ ושביעית אינו אלא מדרבנן אף בארץ ישראל, יש קנין לגוי להפקיע ממצוות הארץ, והגר"א (ביו"ד שלא) צדד כדבריו. וכן נקטו בפאה"ש (א) ועוד פוסקים לסמוך על קולא זו. ואולם ברמב"ם (תרומות א) מפורש שרק בסוריא יש קנין לגוי ולא בארץ ישראל אף בזה"ז - אלא דמשום הא לא איריא, דהא לשיטתו קדושה שניה לא בטלה כלל ורק משום דינא ד'ביאת כולכם' אין חיוב דאורייתא, ועל כן אין לגוי קנין להפקיע מקדושה דאורייתא, אבל בחזו"א (שביעית א) הביא ראיות מכריעות מסוגיות הגמרא שאף בזמן הזה אין קנין לגוי להפקיע מקדושת הארץ, שעל כן הגמרא בגטין (מז) הוצרכה להעמיד המקומות דקתני שיש קנין לגוי בסוריא דוקא ולא בא"י בזמן הזה. וא"כ הרי מוכח שאף לשיטת התוס' דבטלה קדושה שניה, יש חילוק בין א"י לסוריא לענין קנין הגוי, ומה טעם יש בדבר -

ופירשו הגר"ח והגרא"ק שיסוד הדין שיש קנין לגוי להפקיע אינו תלוי בחיוב דאורייתא או דרבנן אלא שכל מקום

ובכמה מקומות בהרחבה² ששני מיני קדושות איתנהו בארץ ישראל לענין מצוות הארץ; יש קדושה שחלה על ידי כיבוש וחילוק, כמו לענין תרומות ומעשרות ושביעית, ויש קדושה יסודית לחלות חפצא ד'ארץ ישראל' הנובעת מקנין אברהם את הארץ ואינה תלויה בכיבוש. ובוזה ביארו האחרונים (ע' שאג"א החדשות ח וקר"א יבמות פב ומלבושי יו"ט קונטרס חובת קרקע ג ומשנת ר' אהרן והחזו"א) הא דאמרין בכתובות (כה:): דחלה בזמן הזה דאורייתא [אם לא משום 'בבואכם' דביאת כולכם משמע] אפילו לחכמים שקדושה שניה בטלה, שהרי בשבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה הגם שלא נתחייבו בתרומות ומעשרות. ואין מובן מאי שייטא דשנות כיבוש וחלוקה לחלה בזמן הזה. ופירשו האחרונים שמזה שנתחייבו בחלה קודם כיבוש וחילוק מוכח שחלות דין חלה אינה תלויה בקדושה שע"י הכיבוש אלא בקדושה יסודית יותר התלויה בחפצא ד'ארץ ישראל', וכדאמרין בירושלמי (חלה) דלר' אלעזר חטים שגדלו קודם שנכנסו ישראל לארץ חשיבי שגדלו בחיוב, וזהו מכח קנין האבות. ואף חכמים דפליגי אר' אלעזר, פירש הגרא"ק שסוברים שקדושה יסודית זו חלה בשעת כניסת ישראל לארץ שניתנה לאברהם, אבל לכו"ע אין קדושה זו תלויה ב'כיבוש'. ועל כן אף בזה"ז חלה דאורייתא [להך מ"ד דלית ליה 'בבואכם' - בביאת כולכם], דקדושה יסודית זו אינה מתבטלת לעולם אף דיבטל הכיבוש כיון שאינה מכח הכיבוש.³

וראינו כמו כן לענין ערלה, שמבואר בתוספתא שנהגה מיד כשנכנסו לארץ כחלה, מפני שגם היא תלויה בחפצא דארץ ישראל ולא בקדושה שחלה ע"י הכיבוש. ועל כן אף בזמן הזה איכא דין ערלת א"י שספקה אסור, כפי שהוכיחו המלבושי-יו"ט והחזו"א (ערלה יא, ח שביעית ג, יב) [דלא כהמשל"מ תרומות א, כו]. ובוזה ביארנו דברי התוס' (בקדושין לו:): שאף לדעת האומר שיש קנין לגוי להפקיע מקדושת א"י לענין מצוותיה, ערלה הגדלה בשדה של גוי ספקה אסור כדן ערלת ארץ ישראל. והחזו"א (שביעית א ס"ב) עמד על טעם הדבר ורצה לחדש שאף למ"ד יש קנין לגוי היינו רק לענין הפירות ולא לענין קדושת הקרקע. אך בדעת התוס' גופייהו אין נראה כן [אף שכן נראה בתשובת הרא"ש] שהרי נקטו (בגטין סב. - כדעת רש"י בסנהדרין כו) שגוי שקנה קרקע מישראל, למ"ד יש קנין לגוי להפקיע, מותר לישראל לחרוש בה בשביעית - הרי שגם על הקרקע עצמה מועיל הקנין להפקיעה מקדושתה ולא רק לענין דין הפירות. אך לפי האמור יש לבאר דשאני ערלה שאינה תלויה בכיבוש הלכך קנין גוי אינו מפקיעה, דהא מאן דאמר שיש קנין לגוי להפקיע ס"ל שקנין הגוי הפרטי מפקיע באופן זמני תורת 'כיבוש' ו'החזקה' דישאל מקרקע זו כל זמן שהיא תחת קנינו ושלטתו [ואנן לא קיי"ל כן, אלא דוקא כיבוש כללי מפקיע ולא קנין של גוי פרטי], ועל כן לענין ערלה דלא תליא בכיבוש אלא בחפצא דארץ ישראל, לא מהני קנין גוי להפקיע. משא"כ לענין שביעית ותו"מ מהני להך מ"ד להפקיע משום שביטל הכיבוש והחזקה של ישראל מקרקע זו.

ב שיעורים יח, ז; כד, ה; צו, ג, ז; ד, ט; ד, ז; ד, קסח, ו

ג לפי"צ יצא שדין חלה תלוי בקדושה ראשונה ולא בקדושת עולי בבל, אף שקדושה ראשונה בטלה, דהא אין חלה תלויה בכיבוש אלא בכניסת ישראל. ולא כן מבואר ברמב"ם הל' בכורים ה, ח. וצ"ע.

רבים כדין נחשב כ'ירושה ראשונה' וחל בו חלות הפצא דארץ ישראל, ומועיל בו קידוש שני בחזקה בלא כיבוש וכדמהני בסוריא. ועוד יש להעיר שמפשוט דברי הרמב"ם בהל' סנהדרין (ד,ו) נראה שסמיכה מועילה בעבר הירדן הגם שאין סמיכה בחו"ל, ומזה משמע שלשיטתו עה"י בכלל קנין דאברהם והוא חפצא ד'א"י.

על כן המחזור בשיטת הרמב"ם כמו שנקט החזו"א (שביעית ג) שגם הוא סובר כהראב"ד שלא קדשו עולי בבל את עה"י, ועל כן שביעית בעה"י אינה אלא מדרבנן, משא"כ בסוריא [למ"ד כיבוש יחיד שמייה כיבוש] מהניא בה קדושת עולי בבל מדאוריתא.

ב ועתה נשוב לתרץ דברי הרמב"ם במה שכתב שתרומ"מ בזמן הזה מדרבנן הגם שקדושה שניה לא בטלה, משום שנאמר 'כי תבאו' - ביאת כולכם. והשיגו הראב"ד הלא בגמרא (כתובות כה) מבואר דדוקא חלה נתמעטה לרבה בר רב הונא משום 'בבואכם' ובימי עזרא לאו כולהו סליקו - הא בתרומות ומעשרות לא בעינן ביאת כולכם. ויותר, הלא בתרומ"מ לא כתיב כלל 'כי תבאו'. ופירש הגר"ח (תרומות א,יב; שמיטה ויובל יב,טז) שכוונת הרמב"ם ל'כי תבאו' האמור בשביעית ויובל, ועל דרך שפירש רש"י (בכתובות כה) שחייב מעשרות תלוי בשמיטה שהרי סדר שנות המעשרות נקבע לפי שבע שנות השמיטה, ועל כן 'כי תבאו' דכתיב גבי שמיטה, כאילו אמור גם על תרומות ומעשרות התלויים בסדר שנות השמיטה. ובעיקר הפירוש קדמו המבי"ט (ח"ב סד) והמהרי"ט (ח"א כה וה"ב י"ד נב).

והוסיף הגר"ח לפי"ז ליישב דברי הרמב"ם בענין ערי חומה. דהנה פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל יב,טז) שלעת"ד יחזור ויקדשו ערי חומה, ונפ"מ לדין מוכר בית בעיר חומה. והשיגו הראב"ד: הא דלא כרבי יוסי. פירוש, כיון דקיימא לן כרבי יוסי דקדושה שניה קדשה לעתיד לבוא, למה יצטרכו לקדש ערי חומה לאותן ערים שקידשן עזרא והלא קדושת הארץ קיימת גם עתה.

ונבאר עומק השגתו, דהנה דנו בגמרא (במגילה י שבועות טז וערכין לב) האם קדושת ערי חומה קיימת לאחר שנפלה חומתן אם לאו, והרמב"ם פסק (שמיטה ויובל יב,טז) כר' אלעזר בר' יוסי שנשארות בקדושתן כדדרשינן מאשר לוא חומה - אע"פ שאין לו עכשיו. ושוב כתב הרמב"ם שבחורבן ראשון בטלה קדושת ערי חומה ועולי בבל קדשו מחדש. והראב"ד השיג [כפי שביארו לנכון הר"י קורקוס, ובאור הכס"מ מוקשה] הלא כיון דנקטינן שקדוש אעפ"י שאין לו חומה עכשיו, מה נפ"מ בחורבן לענין ערי חומה. ותירץ הגר"ח (בסנטסיל ערכין) שקדושת ערי חומה תלויה בשתי קדושות; קדושת 'מחיצות' וקדושת 'ארץ ישראל', דהנה הגמרא (במגילה ובשבועות שם) משהו נידון ערי חומה כשנפלה החומה לפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע לענין קדושת ירושלם וקדושת עזרה אם בטלו בחורבן אם לא, ונפ"מ אם מקריבים קרבנות אעפ"י שאין בית, ופסק הרמב"ם (בית הבחירה ו) שמקריבים אעפ"י שאין בית, שקדושת ירושלם והמקדש לא בטלה בחורבן, שלא כקדושת א"י שבטלה בחורבן הראשון, לפי שקדושת המקדש משום שכינה היא ושכינה לא

שהוא חפצא דארץ ישראל משום קנין ישראל - אין קנין הגוי יכול להפקיעו, וכל מקום שאינו חפצא דארץ ישראל מועיל קנין הגוי להפקיעו מחיוב תו"מ משום דהוי חוצה לארץ. ועל כן ארץ ישראל בזמן הזה, הגם שבטלה קדושה שניה למצוות התלויות בה, סו"ס חשיבא 'ארץ ישראל' בעצם מכח קנין האבות [שמחמת כן יש בה גם עתה הקדושה היסודית לענין ערלה וכד' כנ"ל], ועל כן אף בדברים שחייבם מדרבנן אין לגוי קנין להפקיע ממצוות התלויות בה, דהאיכא תורת ארץ ישראל עלה מדאוריתא. ורק בסוריא לפי הצד דכיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש, דלאו 'ארץ ישראל' היא בחפצא, מהני קנין הגוי להפקיע. וזהו נידון הגמרא אם כיבוש יחיד שמייה כיבוש אם לאו, דאי שמייה כיבוש הרי אותם מקומות שכבש דוד נעשו כחפצא דארץ ישראל לכל דבר, דכיבוש רבים מהני גם כן לאותה קדושה יסודית וחלות חפצא דארץ ישראל כנ"ל, וקדושה יסודית זו אינה מתבטלת שוב לעולם, ועל כן אין בכח קנין הגוי להפקיע.

ולפי זה ימצא לדינא שבכל המקומות שבגבול עולי מצרים - שהיה בהם כיבוש רבים - אין מועיל קנין הגוי להפקיע ממצוותם לעולם, שהרי תורת 'ארץ ישראל' עליהם. ואם כי במעדני ארץ (הל' תרומות) צדד להוכיח מכמה מקומות לא כן, אבל פשוטות דברי הרמב"ם (תרומות א,י) מורים שבכל ארץ ישראל אין קנין לגוי להפקיע. וזה מבואר לפי המהלך הנ"ל [בשיטת הרמב"ם והראב"ד] שאף כי בטלה קדושה ראשונה מ"מ כל שחל תורת חפצא דארץ ישראל פעם אחת על ידי כיבוש הרבים, תו לא מהני קנין הגוף להפקיע.

ויש לבאר לפי"ז דין עבר הירדן לענין שביעית, דהנה פליגי הראשונים האם עולי בבל קדשו בעבר הירדן; שיטת רש"י (ביבמות טז) שעולי בבל ישבו וקדשו את עבה"י הצפוני [שהיה ארץ סיחון מעולם] והמרכזי [שכבש סיחון מעמון ומואב] ולא את החלק הדרומי [שנשארו ביד עמון ומואב]. וכן הסכימו התוס' (שם) בתירוצו אחד. ובתירוצו אחר נקטו שקדשו רק את החלק הצפוני. ודעת הראב"ד (שמיטה ויובל ד,כח) שלא קדשו עולי בבל כלל בעה"י. ונקט הכס"מ בדעת הרמב"ם שעולי בבל קדשו את עה"י. וקשה הלא כתב הרמב"ם (שם) ששביעית בעה"י אינו אלא מדרבנן גם בזמן שבארץ ישראל הוא מדאוריתא - והרי קדושה עולי בבל. ותירץ בקה"י (שביעית) שקידוש עולי בבל לא הועיל מדאוריתא אלא בארץ ישראל שנקנה בקנין אברהם אבל עה"י שאינו בכלל קנין אברהם [כדעת הר"ש משאנץ ודלא כהרמב"ן]. ונתבאר במק"א [א] לא מהני שם חזקת עולי בבל, דדוקא בגוף א"י מהני חזקה בלא כיבוש משום דינא 'הטיבך מאבותיך' כנ"ל, משא"כ במקום שאינו מחפצא ד'א"י בעצם מכח קנין האבות, לא מהני ביה חזקה בלא כיבוש גמור.

אך לפי המהלך האמור לא יתכנו דבריו, שהרי סוריא [למ"ד כיבוש יחיד שמייה כיבוש] תוכיח שכל מקום שכבשו אותו

ה וכן נקט החזו"א (דמאי ד,א) כהנהגה פשוטה, שפירות גוי במקומות שכבשו עולי מצרים - פטורים.

ו וכן יצא דספק ערלה ממקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל - אסור. ובוה א"ש הא דספק ערלה בא"י אסור לכו"ע בזמן הבית, הגם דלאו כולהו סלוק בימי עזרא והרי כתיב בה 'כי תבאו' - ועל כרחק שחייבה מחמת עולי מצרים שבאו כולם ולא מחמת עולי בבל.

לא יצא ביובל' ואין מסתבר למעט דין בע"ח מפני שבשעה זו אין רוב]. נמצא אם כן שהולך הרמב"ם לשיטתו ד'כי תבואו' הוא תנאי בקדושת הארץ לענין שמיטה ויובל, ולכך כתב שיצטרפו לקדש ערי חומה לעתיד לבוא, כי בימי עזרא לא נתקדשה הארץ מדאורייתא לענין יובל - והוא הדין למצות ערי חומה - שהרי לא באו כולם, הלכך אף אם יהיו כעת רוב יושביה עליה לא יחול דין יובל בלא קידוש נוסף.

והראב"ד שהשיג - פירש הגר"ח דאזיל לשיטתו בהל' תרומות שחולק על הדרשא ד'כי תבואו' אף לענין שמיטה ויובל, הלכך חלה קדושה שניה לענין יובלות, וכשיהיו רוב יושביה עליה הרי ממילא שיהווג דין יובל ודין ערי חומה ואין צריך קידוש נוסף.

אלא שעיקר מהלך זה בשיטת הרמב"ם - ד'כי תבואו' היינו האמור בשמיטה ויובל ומינייהו ילפינן לתרומות ומעשרות - קשה טובא, שמבואר ברמב"ם שם שעיקר הילפותא הוא בתרומות, והוסיף 'וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה' - והרי לפי האמור הלא אדרבה, עיקר הדרשא שייכא במעשרות התלויים בשנות השמיטה, והתרומה מושווית למעשר, ואילו ברמב"ם מבואר איפכא, דבתרומה פשיטא ליה ומעשרות השווה לה מסברא דנפשיה.

ועוד קשה, דהנה היה נראה לכאורה להביא הוכחה להגר"ח ד'כי תבואו' ממעט שמיטה בזמן הזה דאינה אלא מדרבנן, שהרי שיטת הרמב"ם (שמיטה ויובל י"ט, ומוכרח הוא לפי נוסחת הכת"י) ששמיטת קרקעות בזמן הזה מדרבנן [וכן הסיק הכס"מ (שם ד, כט) שלא כפי שצדד לומר (שם כה) בשיטתו שהיא מדאורייתא], והרי לשיטתו קדושה שניה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא [והתוס' שנקטו שביעית בזה"ז דרבנן - משום שנקטו כחכמים דקדושה שניה בטלה], וגם סובר שהקש שמיטה ליובל (בגטין לו) לא קאי אלא על שמיטת כספים, דבשתי שמיטות הכתוב מדבר, בזמן שאתה משמט קרקע ביובל, אתה משמט כספים וכו' - כן מבואר בדבריו ביד החזקה (שמיטה ויובל ט, ב) ובספר המצוות [דלא כר"ת ושאר ראשונים שהקש קאי אכל מילי דשביעית], ואם כן מה טעם שמיטת קרקעות בזמן הזה אינה מדאורייתא הלא קדושת הארץ לא בטלה והקש ליובל ליכא. ולהגר"ח הרי ניחא לכאורה, דמשום דכתיב 'כי תבואו' בשביעית לכן אינה מדאורייתא שבימי עזרא לא עלו כולם.

אלא שמדברי הרמב"ם עצמו מוכח לא כן, שנימק (שם י"ט) הטעם ששמיטה בזה"ז מדרבנן משום שהיא תלויה ביובל - וא"כ הרי אדרבה מכאן קושיא על מהלך הגר"ח: אמאי תלה הרמב"ם שמיטה ביובל ולא כתב משום 'כי תבואו' דכתיב בשמיטה וביובל כאחד.

גם קשה ממשמעות לשון הרמב"ם (בית הבחירה ו, טז) שבזמן בית שני עצמו נהגה שמיטה מהתורה, ולהגר"ח הלא גם בזמן הבית אינו אלא מדרבנן משום דליכא ביאת כולכם.

בטלה. והראב"ד צידד שקדושת ירושלים בטלה כקדושת א"י [והאריכו בזה התוס' בכמה מקומות - בזבחים ס ומגילה י ויבמות פב ובר"ש שביעית רפ"ו], ומצד קדושת מחיצות כתב הרמב"ם שאף על פי שנחרבה החומה עדיין קדושת עיר חומה עליה [ואמנם יש טעם בפנ"ע לירושלים כיון שנקראת 'נחלה' וכתב 'זאת מנוחת עדי עד'. וע' פרשת דרכים דרוש ו]. אך מלבד זאת תלוי דין עיר חומה גם בקדושת ארץ ישראל, דהא דין עיר חומה אינו נוהג אלא בארץ, ועוד דאמרין בערכין (כט) שאין דין עיר חומה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, דכתיב 'לא יצא ביובל', וכשבטלה קדושת הארץ לענין יובלות ממילא ליתא לדין עיר חומה. ועל כן מובנים דברי הרמב"ם שעולי בבל הוצרכו לקדש שוב הע"ח - שאמנם קדושת מחיצות דע"ח גופייהו לא בטלה אבל קדושת א"י הלא בטלה בחורבן ראשון ובטל ממילא גם כן דין עיר חומה [וכן כיוון בנו הגר"מ הלוי, והגר"ר נפתלי ביינוש וסרמן (בקונטרס זכרון נפתלי בספר זכרון שמואל פב), והסבירו בזה דעת הראב"ד דאזיל לשיטתו (בית הבחירה ו) שאין שייך שקדושת א"י בטלה וקדושת ירושלים לא בטלה]. והוסיף הגר"מ הלוי שבגמרא בערכין כשדנה אם צריך לקדש ע"ח לעתיד לבוא, מביאה הילפותא דקדושת א"י לאחר החורבן, ואילו במגילה ובשבועות קשרה הגמרא נידון זה בדין קדושת ירושלים - הרי דדין עיר חומה תלוי בשתי קדושות אלו.

ואם כן הרי זהו שהשיג הראב"ד על הרמב"ם לענין ע"ח לעתיד לבוא, דקשיא להרמב"ם לשיטתו בממה-נפשך; אם משום שהמחיצות בטלו, הלא קיי"ל שקדושת מחיצות קיימת אף לאחר שנפלו המחיצות. ואם משום קדושת הארץ - הלא הרמב"ם פסק כר' יוסי דקדושה שניה לא בטלה.

ותירץ הגר"ח שיטת הרמב"ם, דהנה מבואר בגמרא (ערכין לב) שאין היובל נוהג אלא בזמן שכל יושבי הארץ עליה, וכשגלו ראובן וגד ע"י סנחריב פסק היובל לנהוג, ולמ"ד שהחזירן ירמיהו - חזר לנהוג. הרי שדין זה תלוי במצב ההווה בכל זמן, האם רוב יושביה עליה כעת אם לאו. וביאר הגר"ח שגדר דין זה הוא תנאי בניהוג היובל בפועל ואינו תנאי בעצם קדושת הארץ. ומלבד זאת ישנו דין נוסף שנלמד מ'כי תבאו' דבעינן ביאת כולכם אשר יסודו בעצם הקידוש, שאין הארץ מתקדשת למצוות מסוימות - ובכללן שביעית ויובל - אלא בביאת כולכם, אבל לאחר שבאו כולם ונתקדשה, שוב לא חסר ב'כי תבואו' גם אם כעת אין רוב יושביה עליה. נמצא אם כן שביובל יש שני דינים; דינא דביאת כולכם בעיקר קידוש הארץ ליובלות, ודינא דרוב יושביה עליה בניהוג המעשי של היובל. והנה כיון שקדושה ראשונה בטלה והוצרכו לקידוש שני והרי בעליית עזרא לא באו כולם כדאמרין בגמרא, א"כ חסר בעיקר הקידוש לענין הנך מצוות דכתיב בהו 'כי תבאו'. והנה בהא דדין בתי ערי חומה תלוי ביובל, כתב הגר"ח שאינו תלוי בניהוג המעשי של היובל, שהוא דין פרטי במצות היובל, אלא תלוי בעיקר קדושת הארץ למצות יובל, שאם לא נתקדשה ליובל מחמת שלא באו כולם בשעת הקידוש הרי הארץ מופקעת מדין יובל, ומופקעת גם מדין בתי ערי חומה. [והוסיף (בסטנסייל) ליתן טעם להבחנה זו, שהרי הדין התלוי במצב ההווה של רוב יושביה עליה, משתנה הוא בכל עת אם איכא השתא רוב אם לאו, והלא יכול להיות שגם אם עתה אין רוב, למחר ישונו הנה ויהיה רוב, ואם כן לעולם יתכן לקרוא בו

והמאירי (בר"ט. ט. וע' בגטין לו) - אעפ"כ כל עיקרו של מנין השנה השביעית אינו אלא כשיש מנין ליובל, וכפשוטי המקראות בפרשת בהר שמסדר השמיטין והיובלות בסדר אחד, 'וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה. והעברת שופר וגו' וקדשתם את שנת החמשים שנה וגו', ולא יזה צורך פירט הכתוב חשבון מכפלת השביעיות - אלא שמפרש הכתוב שמנין השמיטין והיובלות מנין אחד הוא ולא שייך מציאות של שנת השביעית כאשר אין מנין שנים ליובלות. וזה שאמרו בגמרא 'מנו יובלות לקדש שמיטין' - אין הכוונה רק כתאור מעשה שמנו יובלות וממילא נקבעו השמיטין, אלא כפשט הלשון, שמנו את היובלות כדי לקדש השמיטין ולמנותן, כי בלא מנין היובל אין מנין שנות שמיטה. וכן מורים לשונות הרמב"ם בכ"מ.

נמצא אם כן שאף כי בעצם מצות שמיטת קרקעות שייכת מדאורייתא בזה"ז שהרי לא הוקשה לדיני היובל, אבל בפועל אינה נוהגת מפני שאין מציאות של 'שנת השמיטה' שהרי לא נמנו היובלות מאז החורבן כפי קבלת הגאונים, ושנת השמיטה תלויה במציאות במנין היובל, הגם שאינה תלויה בניהוג מצוות היובל. ומובן שבכל הלכות שמיטת קרקע לא הוזכר דבר זה ברמב"ם, כי אין זה דין פרטי בהלכות מצוות השמיטה שאינן נוהגות כשאר היובל נוהג, אלא הוא דין בעיקר קביעות השנה, שאין 'שנה שביעית' כשאר 'שנת יובל'. ולכן רק בפ"י ובפ"ב שמדבר על מנין השנים וקביעת השמיטין והיובלות, רק שם מזכיר שהשביעית תלויה במנין היובל, ושמשום כך הוא דשמיטה בזה"ז מדרבנן.^ט

ד) והנה ר"ת (בתוס' גטין לו) הוכיח שבזמן בית שני נהג היובל [שעלו עם עזרא מכל שבט ושבט], מדתנן (בערכין לא:): שבזמן הלל נהג דין בתי ערי חומה, והרי אין בתי ערי חומה נוהגים רק בזמן שהיובל נוהג. ושאר הראשונים חולקים וסוברים שלא נהג יובל בימי בית שני, ופירש הרמב"ן שדין בתי ערי חומה

^ט צ"ע מאין מקור דבר זה שהשביעית תלויה במנין היובלות, וכל שמצד הדין אין מונים יובל, אין שמיטה נוהגת מהתורה, ומדוע לא נזכר חידוש זה דין בפירוש בגמרא (בהנחה שרבי קאי רק על שמיטת כספים). ואם חידושו של הרמב"ם הוא עפ"י הבנת המקראות, מדוע לא כתב 'ראה לי' כדרכו. וצ"ל שנקט כן כדבר פשוט במקראות לספור שבע שבתות שנים שבע פעמים, שכולל המנין שמיטה ויובל, ואין על כך דרשה מיוחדת כי כן פשט הכתוב. ושמענו זאת גם מן הגמרא כדברך אגב באמרו 'מנו יובלות לקדש שמיטין'. וקשה דבריו מ"ק משמע שלחכמים החולקים על רבי, שביעית בזה"ז דאורייתא הגם שאין מנין יובל - הרי שאין השביעית תלויה במנין היובל, והיכן מצינו חולק. [בספר בית ישי (ד) ובהקדמת ספר אור לציון (שביעית) כתבו כעין זה אלא שלדבריהם לדעת הרמב"ם בעצם יש חובת מנין יובל גם עתה, אלא שבפועל לא מנו יובלות מהחורבן, והיא הסיבה לכך שבטלו ממילא השמיטות מדאורייתא [אם מפני שהדין מצריך מנין בפועל אצל כלל ישראל והרי הוא נשכח (בית ישי) אם מפני שהחשבון נתקלקל (אול"צ). ולפי"ז כתב שבשנים הראשונות שעדיין לא הגיע שנת החמישים הראשונה, נהגה שמיטה מדאורייתא, ופירש בזה דברי הרמב"ם 'שלא בפני (הבית)']. והדברים קשים מדוע לדעת הרמב"ם ביטלו כל ישראל המצוה, וגם מדוע לדעתו לא נחשב אנו עתה את מנין היובלות כפי הדין ונמנו יובלות לקדש שמיטין מדאורייתא. ועוד, מה טיבה של תקנת חכמים לנהוג שמיטה שלא לפי המנין האמיתי, ומ"ט לא קבעו שמיטה לפי החשבון האמיתי. וכל זה נראה לפי ההסבר האמור בפנים, כי מדינת ארץ ישראל היתה עתה הלכה כפי שמיטה מדאורייתא מצד הדין ולא משום קלקול חשבונות. אלא שעדיין אין מובן מדוע פסקו מלמנות היובלות וביטלו בכך מצות שמיטה מדאורייתא, אם משום שהמנין צריך ב"ד הגדול, הלא היה ב"ד הגדול אף לאחר החורבן (כבר"ה לא וברמב"ם סנהדרין ד"ב), ולא מצינו שצריך לכך ישיבת ב"ד בלשכת הגזית דוקא כבימי נפשות (ותלא לדעת הרמב"ם בעשה קנן, דלא כהרמב"ן), יש דין ב"ד הגדול' גם כשאינם בלשכת הגזית. וגם כל המקור להך דינא שהשמיטה תלויה במנין היובל, עלום הוא, ושלא כפשט הסוגיא במו"ק כ"ל].

ולכאורה הדרך הפשוטה יותר לומר שרבי נקט שמיטת כספים לרבותא מפני שאינה כתובה עם היובל, אבל שביית הקרקע פשוט לו שאינה נוהגת כשאר יובל [שהיא קרובה ליובל יותר בענינה, והיא חובת קרקע, וגם סמוכה לה בתורה. וגם י"ל דאין שמיטה לחצאין וכמוש"ר ר"י קורקוס ופ"י ב"ט], וכפי פירושו שלרבי אין נוהגת שמיטה כלל כשאר יובל, וכפשוטי הראשונים במ"ק. והיינו טעמא, דבתו"כ הוצרכו לדרוש ששביעית נוהגת אף כשאר יובל נוהג, והיינו כחכמים אבל רבי אל"ה הך דרשא וממילא קיימינן כפשטיה דקרא דהשמיטה והיובל ענין אחד, ולעולם תלוי בניהוג היובל בפועל [כריהט הרמב"ם שמו"י י"ח-ט. וכן בסופ"ו מבית הבחירה משמע ששביעית ומעשרות שנים בדינם כשעלה עורא]. ולפי"ז בבית שני נהגה שביעית מדרבנן כי לא נהג יובל. ולכן בחורבן פסקו מלמנות היובלות, מאחר ובין כך לא נהגו שמיטין ויובלות מדאורייתא. והרמב"ם דרכו להביא רק את המפורש, לכך הוכיח דרשה דרבי רק בשמיטת כספים, ואילו שביית קרקע כתב רק בהקשר של כל הדברים התלויים ביובל.

ג) וכדי לבאר הענין יש לעמוד על סידור דברי הרמב"ם, שבכל דיני שמיטת קרקעות (מפרק א עד פרק ח מהל' שמיטה ויובל) לא הזכיר שבזמן הזה אינה נוהגת שמיטה זו אלא מדרבנן, כמו שהזכיר בדיני שמיטת כספים (בפרק ט) שהוקשה שמיטת כספים ליובל. ורק כשעוסק בהלכות יובל והמסתעף (מפרק י ואילך), לימדנו דבר זה שהשביעית אינה נוהגת מדאורייתא כשאר היובל נוהג (וכבר נתקשה בכך הר"י קורקוס פ"ט ה"ב). והרי עיקר כוונת הרמב"ם בחיבורו נלמוד מלדרוש 'סמוכין' בסידורו (כדברי הגר"ח בחוט המשולש י).

והנה נחלקו רבי יהודה וחכמים (בערכין ג. ובכ"מ) האם שנת חמישים עולה למנין השמיטין, להימנות כשנה ראשונה לשמיטה הבאה, אם לאו. ולחכמים שאינה עולה במנין שנות השמיטה, אמרו בגמרא שמנו יובלות בבית שני לקדש שמיטין, וכן פסק הרמב"ם (פ"י ג. וכתב (שם ד-ו) שלפי זה היה בדין לעשות כן גם לאחר החורבן, למנות שנת חמישים כיובל כדי לסדר שמיטין לאחריה, 'אבל כל הגאונים אמרו שמסורת היא בידיהם איש מפי איש שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חרבן בית ראשון ובנין בית שני אלא שמטות בלבד בלא יובל, וכן משחבר באחרונה לא מנו שנת החמשים אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת החורבן. וכן עולה בגמרא ע"ז חשבון זה שהוא קבלה.. ועל זה אנו סומכין, וכפי החשבון זה אנו מורין לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים, שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות'. והראב"ד השיגו שהרי לפי מה דקיי"ל כחכמים, צריך למנות חמישים חמישים אף לאחר החורבן, ואעפ"י שאין היובל נוהג. אכן טעם הרמב"ם צ"ע, מדוע נשתנה סדר השמיטין בחורבן, הלא אף מקודם לכן לא היו כל יושביה עליה ולא נהגו דיני יובל, ואף לאחר החורבן לא בטלה קדושת הארץ לענין מצוות התלויות בארץ כשיטתו (כפ"ו מהל' בית הבחירה).

ופירש הגר"ח (בהל' שמיטה פ"י, יעו"ש עוד ובפ"ט ה"ו) דהנה מלבד הניהוג המעשי של מצות היובל ישנה מצוה למנות ולקדש את שנת היובל, כמבואר ברמב"ם (ריש פרק י) 'מצות עשה לספור שבע שבע שנים ולקדש שנת החמשים שנאמר וספרת לך שבע שבתות שנים וגו' וקדשתם את שנת החמשים. ושתי מצוות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד, ומצוה זו מעכבת בעיקר חלות שנת היובל, שאלא ספירה וקידוש אין זו יובל. ומצוה זו נהגה אף בימי בית שני, הגם שניהוגי היובל בפועל לא היו אז מפני שלא היו רוב יושבי הארץ עליה, כי עצם שנת היובל אינה תלויה ב'כל יושביה עליה' אלא אך במנין ובקידוש ב"ד, ורק הניהוג המעשי של דיני היובל תלוי בכך שרוב יושביה עליה אבל לא עצם חלות שם 'שנת היובל'. וקבלו הגאונים שמאז החורבן לא מנו וקידשו ב"ד את שנת היובל, אם מטעם שצריך לכך ב"ד היושבים בלשכת הגזית או מטעם אחר, ועל כן מאז החורבן בטלה 'שנת היובל' וממילא השמיטין נמנות במחזור של שבע בלא שנת חמישים המפסקת, שהרי אין קיימת במציאות שנת יובל כשאר מנין וקידוש. [והראב"ד סבר ששנת היובל אינה תלויה במנין ובקידוש ב"ד אלא במציאות, ועל כן גם לאחר החורבן יש לנו למנות מחזור של חמישים].

ולפי זה נראה בדעת הרמב"ם שאף שנת השמיטה תלויה באותו מנין, כי אמנם שנת השמיטה מצד עצמה אינה תלויה בקידוש ב"ד - שלא כדעת הר"ז (מובא בספר התרומות מה)

ה) ופש גבן הקושיא דלעיל ל"ל קידוש נוסף לערי חומה לעתיד לבוא, והלא להרמב"ם קדושת מחיצות לא בטלה בחורבן, וגם קדושת הארץ לא בטלה כמו לענין שמיטה כנ"ל. ונראה ליישב הרמב"ם לשיטתו, דהנה דעת הר"ש והרא"ש (בכלים א,א) שיש לערי חומה קדושת מחנה ישראל כמו בירושלם, ואיכא בערי חומה עשה ד'וישלחו מן המחנה' ולא ד'ולא יטמאו את מחניהם'. [והמב"ט בקרית ספר (בית הבחירה ז) רצה לחדש שאף לענין אכילת קק"ל כשרים הם בעצם, אלא שנפסלו ביוצא כשיצאו מירושלם. והאר"ך בזה הגר"מ זעמבא באוצר הספרי (ובזרע אברהם)]. ואולם ברמב"ם מפורש שהמצורע משתלח מעיר חומה משום 'בדד ישב' דהיינו ילפותא מיוחדת לערי חומה, ולא מדין שילוח מחנות דעלמא. ונראה לפי זה שגדר קדושת ערי חומה היינו מה שהם קדושים ועומדים למצוותם, לדין בתי ערי חומה, דהא ליכא קדושת 'מחנה ישראל' בהם.

ונפקא מינה לענין שילוח מצורע מעיר חומה בזמן שאין היובל נוהג, דהנה בברכות (ה) פרש"י במימרא דרבי יוחנן שהנגעים לבני ארץ ישראל אינם 'יסורין של אהבה' מפני שצריך להשתלח מחוץ לעיר חומה. והתוס' הקשו הלא ריו"ח לאחר החורבן הוה ואין דין ערי חומה נוהג בדליכא יובל. והביא הרשב"א לתרץ שיטת רש"י שאמנם דין בתי ערי חומה בטל אבל דין שילוח מחנות אינו תלוי ביובל. הרי דפליגי רש"י והתוס' אם הצרוע משתלח מעיר חומה בזמן הזה אם לאו. ונראה לפי הנ"ל שהרמב"ם סובר כהתוס' שהרי לשיטתו קדושת ערי חומה אינה קדושה עצמית של 'מחנה ישראל' אלא ענינה במה שעומדת למצוות בתי ערי חומה, וכיון שבזמן הזה אין נוהגת מצות עיר חומה הרי בטלה ממילא קדושתה, שכל קדושתה היינו במה שעומדת למצוותה. ואילו רש"י נקט שהיא קדושה עצמית של תורת 'מחנה ישראל' ולכך נוהגת אף בזמן דליכא יובל ודין בתי ערי חומה אינו נוהג.

ואם כן הרי מובנים דברי הרמב"ם שיצטרפו לקדש שוב את הערי-חומה, שהרי עתה שבטל מנין היובלות א"כ מופקע הזמן מאפשרות קיום דין בתי ערי חומה ואין הע"ח עומדים למצוותם וממילא בטלה קדושתם, שהרי כל עיקר קדושתם היינו במה שעומדים הם למצוותם, ועל כן כשיתחדשו היובלות יצטרפו לקדש שוב הע"ח, לא מחמת נפילת המחיצות אלא מפני שהע"ח אינם עומדים למצוותם.

ומדויקת לשון הרמב"ם (יבטז): 'לעתיד לבוא בביאה שלישיית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה' - משמע שבשמיטה ויובל אין חסר 'קידוש' כמו לענין עיר חומה אלא 'מנין' בלבד. וזה תואם עם המהלך האמור שאין חסרון בעצם הקידוש לענין שמיטה ויובל רק שבפועל אין מונים יובלות כשאין כל יושביה עליה. משא"כ לפי הגר"ח הלא צריך לקדש גם לענין שמיטה ויובל דכתיב בהו 'כי תבאו' וליכא ביאת כולכם. [אלא שאין זה דיוק מוכרח, שהרי מקור לשונו הוא בגמרא בערכין ושם מיירי לענין עזרא והתם הלא בהכרח צריך קידוש, ועל כרחך דלאו דוקא].

יא מלשון 'ויקדשו בתי ערי חומה' ג"כ מדויק כאמור בפנים שאין זו קדושת מקום להחשב מחנה ישראל אלא קדושה למצוות בית ערי חומה, הלכך נופל לשון קידוש על הבתים.

נהג אז רק מדרבנן. ולפי"ז צריך עיון בשיטת הרמב"ם שמפורש בדבריו (שמו"י י,ג) שבבית שני לא נהג היובל ולא היו מונים אותו אלא לקדש שמיטין. וגם משמע מדבריו (יט) שכשבטל היובל אין דין בע"ח כלל, ורק שביעית נוהגת מדרבנן, לא שאר הדינים התלויים ביובל.

ותירץ הגר"ח (בסטנסיל גטין עה) על פי דרכו הנ"ל שמלבד דין 'כל יושביה עליה' התלוי במציאות שבאותה שעה, יש דין נוסף ביובל משום 'כי תבאו' דבעינן ביאת כולכם, והוא תלוי בעיקר הקידוש, שלא נתקדשה הארץ לענין יובל אלא אם באו כולם בתחילה, בשעת הקידוש, ובדין זה בלבד תלוי דין בתי ערי חומה. וא"כ בבית שני כיון דמדרבנן מיהת איכא קידוש לענין שביעית ותרומות ומעשרות הגם שלא היה אז ביאת כולכם, שוב גם לענין בתי ערי חומה יש להועיל אותו קידוש-דמדרבנן לנהוג בו. ומה שלא הזכיר זאת הרמב"ם, כי לא היתה תקנת בפני עצמה לענין בע"ח, רק מתוך כך דמדרבנן איכא קדושת הארץ לענין שביעית, ממילא מהניא גם לענין בע"ח.

אכן מלבד שמריהטת לשון הרמב"ם אין נראה דאיכא דין בע"ח מדרבנן, עוד קשה שלפי האמור לעיל עיקר היסוד דבעינן 'ביאת כולכם' בשמיטה ויובל, אין לו מקור בדברי הרמב"ם.

אכן המחזור בזה הוא כמוש"כ הגר"ח בסוף דבריו בדרך נוספת, שדין בתי ערי חומה תלוי בשנת היובל עצמה ולא בניהוג היובל בפועל. וא"כ בזמן הבית נהג דין בתי ערי חומה מדאוריתא כיון שמנו יובלות כדי לקדש שמיטין כנ"ל, אעפ"י שלא נהגו דיני היובל בפועל.

ולפי"ז הרי משמע ברמב"ם שמנה כאחת את כל הדינים התלויים ביובל, שכל אלו הדינים תלויים במנין וקביעות שנת היובל אבל לא כולם תלויים גם בניהוג מצוותיו בפועל, וזה מסייע למה שכתבנו לעיל ששמיטת קרקעות תלויה במנין היובל ולא בניהוגו.

והרי זכינו להבין שיטת הרמב"ם לאשורה, שבאמת ליכא דינא ד'ביאת כולכם' בשמיטה ויובל אלא שלא מנו יובלות לאחר החורבן כקבלת הגאונים וממילא ליכא במציאות 'שנת השביעית'.

ומה שכתב הרמב"ם לענין תרומות ומעשרות 'כי תבאו', נראה כמו שפירשו האחרונים שכוונתו לומר שהילפותא היא מחלה, דכתיב בה 'בבואכם' כדאיתא בכתובות כה. [וכ"כ החזו"א אלא שצדד להגיה 'בבואכם']. ומובן לפי"ז מה שכתב הרמב"ם 'ראה לי' גבי מעשר, כי עיקר הילפותא הוא בתרומה שהיא כחלה לכל דבר.

יז וצ"ע שבהלכה כתב 'משגלה שבת ראובן ושבת ג'ד חצי שבת מנשה בטלו היובלות שנאמר וקראתם דורו בארץ לכל יושביה, בזמן שכל יושביה עליה... בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחו"ל. - מבואר דמיירי בניהוג מצוות היובל ולא במנין השנים שהרי המנין אינו תלוי בכל יושביה עליה, ואין שייך מנין בחו"ל. ואילו בהלכה ט שממשיך 'בזמן שהיובל נוהג, נוהג דין עבד עברי ודין בתי ערי חומה... לפי הנ"ל זה קאי על המנין ולא על הניהוג, והרי פשטא דמלתא ודאי מדבר על האמור קודם. ואם נאמר שהכל תלוי בניהוג בפועל כנ"ל בהערה, י"ל דבבית שני נהגו בתי ערי חומה מדרבנן אעפ"י שלא נהג יובל, ולאחר החורבן פסקו מלנהוג, וכ"כ החזו"א - שביעית ג,י.

